

כפרה עלינו

בהוצאת הקרן החדשה לישראל

גם חיוניותו של הסדר מדיני למצבנו המוסרי, הביטחוני והכלכלי, הן מהסוגיות שמעסיקות אחדים מהכותבים והכותבות.

שנים-עשר המאמרים בעלון שלפניכם מרכיבים פסיפס מעורר גאווה של תחומי העשייה של ארגונים רבים. עשייה זו מצדיקה התבוננות מפויסת יותר בעבר, המבחינה גם בכל הטוב שמתרחש כעת. על בסיס הווידוי "אשמנו, בגדנו" הנה "וידוי משלים", תפילה שכתב הרב בני הולצמן, המזכיר שיש לנו גם על מה להודות ולברך:

אֶהְבֶנּוּ, בְּכִינּוּ, גְמָלְנוּ, דִּבְרָנוּ יְפִי.
הֶאֱמַנּוּ, וְהִשְׁתַּדְּלָנוּ, זָכְרָנוּ, תִּבְקָנוּ, טָעַמְנוּ סֶפֶר.
יִצְרָנוּ, בְּמִהְנֵנוּ, לָחַמְנוּ עֲבוּר הַצֶּדֶק, מִצִּינּוּ אֶת
הַטּוֹב, נִסִּינוּ, סָרְנוּ לְרָאוֹת, עֲשִׂינוּ אֲשֶׁר צִוִּיתָנוּ.
פָּרְשָׁנוּ, צִדְקָנוּ לְפַעֲמִים, קָרָנוּ בְּשִׂמְחָה, רָצִינוּ,
שָׂמְחָנוּ, תִּמְכְּנוּ.

שנה טובה,
צחי מזומן

צילום: אלעד ליפשיץ

הקרן החדשה לישראל
New Israel Fund
الصندوق الجديد لإسرائيل

"ואני מרגיש את החיים ההם, והנה הם צרים כפי שאול, והנה נפשי בתוכם כמו בתוך מכבש מעוכה, רצועה, מרוסקה, והנה הם מפעפעים גם בתוך נפשי ועושים שמות בקרבי, ואני מתנער בחוזקה, בכל כוחי, ומנער מעלי ומקרבי את החיים ההם. ואני מתחיל הכל מחדש, הכל מחדש. מן האל"ף-בי"ת אני מתחיל את החיים, אינני משנה, אינני מתקן, כי אם עושה הכל מחדש." ("החלום ופתרונו", א"ד גורדון)

שני מבטים מתחברים ביום כיפור, בשיאה של תקוות החגים: המבט אחורה, אל החיים כפי שהיו עד עתה, משובשים וקשים, והמבט קדימה, אל החיים מעתה - חדשים וטובים, ככל שהדבר יהיה תלוי בנו. א"ד גורדון מציע פתרון של בניית עולם חדש, אך המאמץ השנתי המחזורי מתמקד לעתים קרובות דווקא בתיקון ובשיפור של הקיים.

"כפרה עלינו" תשע"ד עוסק בדרך שבה יש לצעוד בחיינו הציבוריים בישראל כיום, חיים שלעתים "צרים כפי שאול". ראשי ארגונים ויוזמות של החברה האזרחית, הפועלים בתמיכת הקרן החדשה לישראל, נרתמו לכתוב על סוגיה מרכזית אחת שמעסיקה אותם, לעשות חשבון נפש ולספר על הטעון תיקון ועל הדרכים לתקנו. התוצאה היא אסופת מאמרים מרתקת, לעתים קשה, אך ספוגה באופטימיות, על המתרחש ברשות הרבים הישראלית. אחריותנו לאוכלוסיות מוחלשות, למיעוטים ולעוד אחרים בחברה שלנו מעסיקה רבים מהכותבים, המתארים את המצב ומציעים פתרונות למשגים ציבוריים.

תהליך השלום שהחל מתרקם בימים אלה מעסיק אף הוא את כותבי העלון. חשיבותם של ארגוני החברה האזרחית בקידום הדיאלוג הפנימי והחיצוני, כמו

תהליך השלום מחכה לחברה האזרחית
רחל ליאל על הלקח שאפשר ללמוד מפתרון סכסוכים בעולם

עמוד 2

מהאישי אל הלאומי
טליה ששון עושה חשבון נפש לאומי נוקב

עמוד 3

להתקיים כך או לחדול - האומנם?
שאול אריאלי מתקומם על מזעור הציפיות מתהליך השלום

עמוד 4

מהתייעלות לאחריות
ברברה סבירסקי על תפקיד הממשלה בהבטחת זכויות חברתיות בסיסיות

עמוד 5

על חטא שחטאנו לפניך באימוץ הלב
רותם אילן על ילדי פליטים שמוחזקים בכלא

עמוד 6

השלום מתחיל מלמטה
ח'יר אלבז על תשתית אזרחית להסכם בר קיימא

עמוד 8

צביעות וצבעוניות
חלי וואלי ברקת על פלורליזם יהודי והדרה

עמוד 9

סליחה ומחיצה
ענת הופמן על נשות הכותל והמחיצה הנוודדת

עמוד 10

"וייראו האנשים יראה גדולה"
גדי גבריהו על היחס אל בן המיעוט כמדד ליראת אלוהים

עמוד 12

יש תמורה לשינוי
יפעת ביטון על מאבקים משפטיים כאמצעי לתיקון עוולות חברתיות

עמוד 13

ברית זוגיות אינה נישואים
שחר אילן על הזכות האוניברסלית להינשא והמצב בישראל

עמוד 14

אי ודאות
חגי אלעד על הספקות שמעורר משפט זכויות האדם

עמוד 15

תהליך השלום מחכה לחברה האזרחית

רחל ליאל

שמם ירידה של כשבעים אחוז בתקריות האלימות באזור. שתי הפעילות שהובילו את התנועה, בטי ויליאמס ומייריד מגוואיי, אף זכו על כך בפרס נובל לשלום. ב-1998, עם החתימה על הסכם יום שישי הטוב, קיבלה החברה האזרחית באירלנד מעמד רשמי עם הקמת הנציבות לזכויות אדם, הנציבות לשוויון והפורום המייעץ האזרחי. הפורום, המורכב משישים חברים, שימש כמסגרת ייצוגית לארגונים חברתיים, איגודים מקצועיים והתארגנויות של אנשי עסקים, אך חשוב מכך: הוא זכה למעמד בחוק כשותף בתהליכי קבלת ההחלטות וכמתווך בין השלטון המקומי לקהילות בשטח.

וכך גם בדרום אפריקה: המאבק נגד שלטון האפרטהייד במדינה קיבל זריקת עידוד ב-1986, כאשר שני פוליטיקאים לבנים בכירים - ואן זיל סלאברט ואלכס בוריין - החליטו לוותר על קריירה פוליטית מבטיחה ולהקים ארגון בלתי-ממשלתי בשם אידאסה (Institute for Democratic South Africa). הארגון שהקימו חבר לקונגרס הלאומי האפריקני, שמנהיגו נלסון מנדלה ישב בכלא כדי לקדם את עקרון ה"קול לכל אדם". הפגישה הראשונה שנערכה בסנגל בין סלאברט ובוריין, מצמרת האליטה האפריקנית, לבין מנהיגי הרוב השחור, שנאלצו לגלות ממולדתם, נחשבת כיום לאחת התחנות הדרמטיות בדרך להפלת האפרטהייד.

הניסיון של צפון אירלנד ודרום אפריקה מעביר על כן מסר אופטימי לא רק לגבי הצלחתו האפשרית של תהליך השלום כנגד כל הסיכויים, אלא גם לגבי תרומתה האפשרית של החברה האזרחית. בימים אלה של חשבון נפש, על ארגוני החברה האזרחית "להתחבר מחדש" למאבק למען השלום ולרתום לטובתו את היכרותם רבת השנים עם השטח ואת יכולות הסנגור המוכחות שלהם. אלה תוכלנה לסייע בחיזוק התמיכה הציבורית בתהליך, כמו גם במתן יעוץ מקצועי לצוותי המשא ומתן בנושאים אזרחיים וחברתיים. מעורבות פעילה כזו מצד החברה האזרחית גם תיתן רוח גבית להחלטות הקשות שבדרך, ותזכיר לפוליטיקאים שלנו כי הדרך להצלחתו של תהליך השלום בשטח עוברת בתמיכת קבוצות האוכלוסייה שאותן הוא נועד מלכתחילה לשרת.

החברה האזרחית מצויה בצומת דרכים לגבי יחסה כלפי תהליך השלום. בהקשר זה, טוב נעשה אם נלמד מהניסיון שנצבר בסכסוכים אחרים בעולם, המוכיח כי ללא מעורבות פעילה של החברה האזרחית תהליכי פיוס והשלמה לא היו קורמים עור וגידים.

הלכה ופחתה. חלק מהארגונים אף נאלצו להסיט את תשומת הלב שלהם למאבק נגד גל החקיקה האנטי-דמוקרטית שעלה בכנסת ה-18. הגל העכור הזה, אשר נבלם ברובו, סימן אף הוא את חולשת המחנה הדוגל בשלום בשנים האחרונות ואת תרדמת החורף שבה מצוי היה התהליך המדיני כולו.

חידוש המשא ומתן כעת הוא אפוא קריאת השכמה עבור כולנו. החברה האזרחית, שהלכה והתקצרה בסוגיות כלכליות וחברתיות, מצויה בצומת דרכים לגבי יחסה כלפי תהליך השלום. בהקשר זה, טוב נעשה אם נלמד מהניסיון שנצבר בסכסוכים אחרים בעולם, המוכיח כי ללא מעורבות פעילה של החברה האזרחית תהליכי פיוס והשלמה לא היו קורמים עור וגידים.

באירלנד, למשל, מילאה החברה האזרחית תפקיד מרכזי בתהליך השלום. כבר בשנות השבעים הובילו פעילים חברתיים צעדו של שלום בצפון אירלנד ורשמו על

חידוש המשא ומתן המדיני, שעליו הוכרז לאחרונה בתום ארבע שנות קיפאון, נתקל בספקנות הן מצד הישראלים והן מצד הפלסטינים. התגובות נעו בעיקר בין "עזבו, שום דבר לא יצא מזה" לבין "זו הכל הצגה בשביל העולם". לכאורה, ניתן לפטור את הספקנות הזו כרעשי רקע, שאין בהם כדי להשפיע על הדינמיקה סביב שולחן המשא ומתן. אך בפועל, הפסימיות ברחוב ובתקשורת חייבת להדליק נורת אזהרה לגבי המשבר העמוק שאליו נקלע התהליך בדעת הקהל.

מאז האינתיפאדה השנייה ותוכנית ההתנתקות מפגין הציבור הישראלי ייאוש גובר מהתהליך המדיני. במקביל, סדר היום הכלכלי-חברתי עולה כפורח, ועמו הקריאה הצודקת מאין כמוה, שהגיעה לשיאה במחאה של קיץ 2011, לתיקון האמנה החברתית שבין המדינה לאזרחיה. כל אלה דחקו לפינה את המאבק לשלום - זה שבעבר הוציא רכבות לרחובות. אמנם ארגוני זכויות האדם ותנועות השלום לא נחו לרגע גם בשנות הקיפאון המדיני, אך הרלבנטיות שלהם בעיני הציבור הישראלי

לכל אחד ואחת יש זכות לשנה טובה

הקן החדשה לישראל
New Israel Fund
الصندوق الجديد لإسرائيل

שנוכה לגעת זה לליבו של זה.
שלא נפחד לדבר על הנושאים החשובים באמת,
שנטיע בקרוב לשלום עם שכנינו.

רחל ליאל היא מנכ"לית הקן החדשה לישראל.

חשבון נפש: מהאישי אל הלאומי

טליה ששון

של מצוקת הרפואה הציבורית. של ציבור הערבים אזרחי המדינה, מבניה ובנותיה של הארץ, שחפצים להשתלב בה כשווה בין שווים, אך חווים שוב ושוב הפליה, השפלה ודחייה. ולא רק לעצם מעצמנו התאכזרנו. 46 שנה אנו שולטים שלטון צבאי על עם זר. את אדמותיו

הדוק לערכי המוסר, שהם ערכי היסוד בדת היהודית. המשפטים המוכרים לכל ילד - "אל תעשה לחברך את השנוא עליך", "ואהבת לרעך כמוך" ו"צדק-צדק תרדוף" - הרי הם מרחפים על שפתותינו עוד בטרם עמדנו על דעתנו.

יום כיפור מזכיר לי תמיד את סבתא שלי. היא עלתה מרוסיה ב-1920, בת 22, תמירה, יפה, מבית רבנים ומשכילים. היא הותירה את הדת מאחוריה והפכה, עם סבא - אינטלקטואל משכיל ואידאליסט - לקיבוצניקית חילונית. הם היו ציונים נלהבים, שבנו קיבוץ בראש הר קירח בהרי ירושלים. חלומם הנשגב היה להקים מדינה לעם היהודי. זה קרה כחלוף 28 שנה, אף שסבא, שנפטר בדמי ימיו, לא זכה לחזות בהתגשמות החלום. וכך, מול עיניה המשתאות של סבתא, הוכרזה הקמת מדינת ישראל. עבודה היה זה נס, שעלה בדם רב. לא פעם ראיתיה מוחה דמעה בסתר למשמע "התקווה". המדינה שאליה ערגה הייתה משאת נפש שלא תאומן, שמעת כינונה הפכה לציפור הנפש.

צילום: אייל ורשבסקי

ולא רק לעצם מעצמנו התאכזרנו. 46 שנה אנו שולטים שלטון צבאי על עם זר. את אדמותיו נטלנו. ממימיו שתינו. ברשנו בתינו לאורכה ולרוחבה של אדמתנו, והפרנו זכויות אדם בסיסיות. כשאני משווה לנגד עיני את הפסוקים על אהבת האחר ורדיפת הצדק, כלימה מכסה את פני.

נטלנו. ממימיו שתינו. פרשנו בתינו לאורכה ולרוחבה של אדמתנו, וזכויות אדם בסיסיות הפרנו. כשאני משווה לנגד עיני את הפסוקים ההם, על אהבת האחר ורדיפת הצדק, כלימה מכסה את פני. כן, גם אני חלק מהמנגנון הזה, שעשה את כל אלה. אני ואתם. כולנו. כי אנחנו, כעם, החשינו. דיברנו גבוהה-גבוהה על זכויותינו. קישטנו את שפתינו במלות מוסר, שאותן לא קיימנו. טענו שאנחנו הצבא הכי מוסרי בעולם, ולא הודינו שאין צבא בעולם היכול להישאר מוסרי תוך שליטה בעם אחר במשך דורות. הצגנו את עצמנו כ"דמוקרטיה היחידה במזרח התיכון", ולא התבוננו במיליוני פלסטינים שביניהם לבינינו אין גבול, אך הם נטולי זכויות פוליטיות. לא ראינו ולא שמענו את תחינתם של בני עמנו שלנו, ולא שעינו לתחינתו של עם אחר. הקשינו את לבנו. אטמנו את אוזנינו.

חשבון הנפש הוא התבוננות נוקבת, נטולת מסכות, בתוכנו פנימה. כל אדם לעצמו. בינו לבינו. במעמד הזה נודה איש בפני עצמו בעובדות האמיתיות המעצבות את מציאות חיינו. זוהי התבוננות ביקורתית, השמה מול עיני המתבונן את ערכי המוסר שעליהם גדלנו, ושואלת בלי כחל ושרק: האם מעשינו מקיימים את הערכים שלהם אנו מטיפים? כך ביחס לקרובים לנו וכך גם במישור הלאומי שלנו. כמה קל לנו לחוש בכאב שגרם לנו אחר, וכמה קשה להודות בכאב שגרמנו לנו לזולתנו. כה קשה, עד שתרופתנו השכיחה היא הכחשת קיומו. אלא שביום הזה מצופה מאיתנו להתגבר על חולשת אופיינו, ולהודות, קודם כל בפני עצמנו, במעשה ידיו זה, שאין להתפאר בו. אך הודאה אין בה די. מצופות מאיתנו גם מחילה וסליחה.

מקטנות ידעתי שסבתא צמה ביום הכיפורים, וכך עשתה מדי שנה עד מותה. ואני את זאת לא הבנתי. הרי היא חילונית גמורה - מה לה ולצום ביום הזה? תחילה חשבתי שזה מעין יום זיכרון להוריה. אחר כך עלה בדעתי שמא היא צמה לזכר הדת שנטשה מאחוריה. לימים הבנתי שהיה זה ביטוי לקשר העמוק שבה, בין הפן הדתי של היהדות לפן הלאומי שלה. היה זה קשר בלתי ניתן להתרה, ויום הכיפורים היה כחוט המחבר ביניהם. יום חשבון הנפש האישי במסורת היהודית הוא גם יום חשבון הנפש הלאומי שלנו. רבים, שאינם דתיים בהשקפתם, מוצאים את עצמם קשורים ביום הזה בעבותות ליהדותם. הצום הוא סמל ההשתייכות לעם אף למי שאינו משייך את עצמו לדת. הצום הוא ביטוי חיצוני לחוט המחבר, אף שהצום עצמו אינו הכרחי למי שהפנים את הצורך ביום אחד בשנה לחשבון נפש אישי ולאומי כאחד. כך למדתי גם אני לייחד את מחשבתי ביום הזה לשני אלה גם יחד.

ומאחר שמלים אלה מצויות ברשות הרבים, אעשה לעצמי חשבון נפש אישי במישור הלאומי. אני שייכת לרוב הישראלי, שהתרגל למציאות של קיפוח, הפליה והדרה של רבים מתוכו. של עצימת עיניים מול מצוקת הדל והאביון, הזקן, הבודד, המקופח. של התנערות מילדים בעיירות פיתוח, שאינם זוכים להזדמנות שווה לאחייהם במרכז. של הפליה ממוסדת נגד נשים, המבקשות להתיר את חבלי נישואיהן האומללים והכובלים; של דחיקתן למדרכה האחרת ולירכתי האוטובוס. של זוגות צעירים העושים כמיטב יכולתם, אך לקורת גג משלהם אינם מגיעים. של פערים בלתי נסבלים בחינוך.

טליה ששון היא יזר' שותפה של המוצעה הציבורית הבינלאומית של הקרן החדשה לישראל, מבכירי יחמת ז'נבה וחברת הנהלת המוצעה לשלום ולביטחון.

להתקיים כך או לחדול - האומנם?

על מציאות ממוזערת תקווה ומחירה הגבוה

שאול אריאלי

"ייענה בעל כורחו", באופן דומה, לחתימה על הסכם.

בנקודה זו נדרש הציבור להכריע: האם לקנות את מעט התקווה שבחידוש המשא ומתן, או לתבוע מנתניהו, בנחישות ובכל דרך, את השלמתו לכדי הסדר קבע? בערב יום הכיפורים חשוב לשאול את השאלות הבסיסיות על עתידה של מדינת ישראל במלוא היקפן וחדותן: השאלה מהי הדרך הנכונה להבטיח את קיומה של ישראל כמדינה עם רוב יהודי שכל תושביה נהנים מדמוקרטיה היא רחבה יותר משאלת קיומה הפיזי, ולכן התשובה לא יכולה לבוא מהשדה הביטחוני לבדו. ברור לכל שהאיומים הם גם דמוגרפיים, כלכליים, חברתיים, מדיניים, משפטיים ומוסריים.

את השאלה הזאת אפשר להציג לממשלת נתניהו גם כך: האם הסיכון של חתימה על הסדר קבע, הכולל נסיגה מהגדה המערבית, גדול או קטן מהסיכון שבהמשך ניהול הכיבוש?

לנו, הישראלים, נדמה שהסכסוך תמיד היה כאן, ופרק הזמן הארוך מקשה עלינו לראות דברים נכוחה, אך עלינו לגרום לנתניהו ולממשלתו להבין שהתהליכים אך מחריפים: פגיעה בערכי הדמוקרטיה ובשלטון החוק, גזענות מעמיקה והעמדת הדת והסגידה לאדמה מעל למדינה.

בסופו של דבר, דווקא בערב יום הכיפורים עלינו, הישראלים, להביט עמוק פנימה ולשאול את עצמנו: גם אם נניח שישראל תצליח לעמוד בכל הלחצים החיצוניים ותבטיח את שליטתה בשטחים לאורך שנים, בלי להעניק לערבים זכויות אזרח - האם זוהי החברה שהציונות שואפת לבנות, חברה המקיימת שליטה קבועה בעם אחר חסר זכויות אזרחיות? האם זו מערכת הערכים שעליה רוצה החברה היהודית בישראל לחנך את ילדיה? האם זוהי הברירה היחידה העומדת לפנינו - להתקיים כך או לחדול?

שינוי. אין מאוהב מנתניהו בעולם המושגים המשמר את תפיסתו המדינית והחברתית - "אין פרטנר", "האיום האירני", "וילה בג'ונגל" ו"שנית מצדה לא תיפול". בשעה שנתניהו מזהה שהייאוש הפך פחות נוח לישראלי, הוא ממחר להזריק לוורידיו מעט תקווה: מעט "נאום בר אילן" עבור החרדים לעתידה, לזהותה ולמטרה של מדינת ישראל; קמצוץ ועדת טרכטנברג לנאנקים תחת אי השוויון בנטל. ואם צריך להבטיח את המשך הישיבה ברחוב בלפור, אז מקימים ממשלה עם קצת מפלגת "התנועה" ועוד קצת ממי שהבטיחו, ועדיין לא קיימו, לתת "קול פרלמנטרי" למחאה החברתית.

החברה הישראלית כמעט מאוהבת במציאות ממוזערת תקווה. התקווה הזהירה שהתפשטה בציבור כשהקים נתניהו את ועדת טרכטנברג הייתה גם הסופרטנקר שכיבה את

ארבעים שנה עברו מאז מלחמת יום הכיפורים, המלחמה הקשה שידעו הישראלים כבודדים השייכים לחברה וכחברה הרואה את עצמה חזקה מסך חבריה. ארבעים שנה של פרספקטיבה והתבוננות הן פרק זמן המחייב מבט פנימי עמוק וחוור. כל כך חודר, שדבר לא יסתתר ממנו, שאין סוגיה שתתחמק מבינתו. כל כך חודר, שהוא עלול לפצוע.

בנקודה זו נדרש הציבור להכריע - האם לקנות את מעט התקווה שבחידוש המשא ומתן, או לתבוע מנתניהו, בנחישות ובכל דרך, את השלמתו לכדי הסדר קבע?

צילום: אלעד ליפשיץ

המחאה החברתית כמעט כליל. המוחים ראו בהקמתה את הציוד לקפל אוהלים ולחזור למציאות הבלתי נסבלת של סדר עדיפויות מעוות בהקצאת משאבים לאומיים.

ההכרזות על נכונות למשא ומתן ללא תנאים מוקדמים גם הן זרו תקווה בציבור והצליחו להסתיר בקלות יחסית את הסירוב המוחלט להכיר בפרמטרים הנדרשים לקיומו של משא ומתן אפקטיבי להסדר קבע ואת הבנייה המתגברת בהתנחלויות.

ואולם, את ההחלטה האחרונה של האיחוד האירופי ביחס להתנחלויות לא הצליחה ממשלת ישראל למוסס בטענה של אנטישמיות, והשלכותיה נהירות לכל. נתניהו נאלץ להיענות למאמצי של ג'ון קרי לחדש את המשא ומתן, שאכן התחדש, אך תהיה זו טעות קולוסאלית אם הציבור יניח שנתניהו

לכן, נדמה כי זה הזמן לומר בבהירות שלעתים תקווה מעטה גרועה יותר מהעדרה הגמור. כי תקווה מעטה היא לעתים לא יותר מאשר מניפולציה צינית שתפקידה לשמור על הקיים, חומה בפני שינוי, לא יותר מחופן חול הנזרה בעיני אלה המייחלים למציאות טובה יותר.

מפתיע גלות כי בין ממשלת ישראל והעומד בראשה לבין הציבור בישראל מתקיים שיתוף פעולה מוזר, שמטרתו היא התנהלות במציאות ממוזערת תקווה. אך בעוד שהממשלה מבינה לאן היא מכוונת, נדמה שרוב הציבור אינו מודע למתרחש.

בנימין נתניהו הוא תומך נלהב ואקטיבי בתקווה מועטה. הוא מעולם לא ביקש להוביל שינוי, אך הצליח מאוד בשמירה על הסטטוס-קו. הוא מודע לכך שייאוש עמוק, כמו תקוות גדולות, הם רגשות המניעים

אל"מ (במילואים) שאול אריאלי, חבר הנהלת המועצה לשלום ולביטחון, חוקר את הסכסוך הישראלי-פלסטיני בקרן לשיתוף פעולה כלכלי, מיחמי ומובילי יחמת זינבה ופועל לקידום הסכם קבע בין ישראל לפלסטינים. ספרו האחרון, "גבול בינינו וביניכם, הסכסוך הישראלי-פלסטיני והדרכים ליישובו", יצא לאור בהוצאת ספרי עליית הגג בשנת 2013.

לשנות את השפה: מהתייעלות לאחריות

על אחריות המדינה לשירותים חברתיים נאותים

ברברה סבירסקי

הציבורית על ידי חיסול ציבוריותה

הממשלה, הנשבעת בשם ההתייעלות הכלכלית, מעודדת שתי התפתחויות שיש בהן כדי למוטט את מערכת הבריאות הציבורית:

א. השר"פ - השירות הפרטי בבתי החולים הציבוריים, המאפשר מתן קדימות טיפולית לחולים המסוגלים לשלם מכיסם. יזמי השר"פ מבטיחים לנו כי הוא יוסיף כסף למערכת הבריאות הציבורית ויאפשר שימוש יעיל יותר במוסדותיה. בפועל, השר"פ הוא כלי שקוף למדי ליצירת שני מעמדות של חולים: סתם חולים וחולים בעלי מעמד של עדיפות לאומית (סליחה, פיננסית).

ב. המכירה הגוברת של ביטוחים פרטיים (של קופות החולים ושל חברות ביטוח), שהובילה להטיית כספים רבים - כשבעה מיליארד ש"ח - לרפואה הפרטית. אלא שאין מדובר ברפואה פרטית לחלוטין, כי אם ברפואה הניצבת על גבי הפלטפורמה של הרפואה הציבורית ונוגסת בה לטובת בעלי הביטוחים הנוספים. בדיוק כמו השר"פ, הביטוחים הפרטיים הוצגו תחילה כאמצעי להצלת מערכת הבריאות הציבורית. אך בדיוק כמו השר"פ, הביטוחים האלה דווקא מערערים את המערכת בכך שהם מחלישים את עמוד השדרה שלה - סל השירותים של קופות החולים.

האחריות המדינית המתבקשת: עצירה מיידית של מגמות ההפרטה ומציאת פתרונות רצויים בתוך המסגרת של רפואה ציבורית ושוויונית לכל. הכספים המופנים היום לביטוחים פרטיים ולניתוחי שר"פ יכולים לשמש לשיפורה של מערכת הבריאות הישראלית למען כולנו, במקום שייטיבו רק עם מיעוט מיוחס.

הוראה להוריד את דמי הניהול בקרנות הפנסיה ומתן ערבות לחיסכון הפנסיוני של העובדים והעובדות, וכן נקיטת צעדים שמטרתם להשאיר את כספי הבריאות במערכת הבריאות הציבורית, הם בין הפעולות הדרושות כדי להחליף את ההתייעלות לכאורה באחריות אמיתית.

פנסיה מופחתת ב-10%. הסיבה שמספק האוצר: קרנות הפנסיה השיגו בשנים האחרונות תשואה נמוכה מהצפוי.

משרד האוצר כלל אינו מזכיר שעומד לרשותו כלי נוסף להתמודדות עם התשואה הנמוכה: הורדת דמי הניהול שנגבים מן החוסכים לפנסיה. קיצוץ דמי הניהול בחצי היה מוסיף יותר מ-10% לקצבת הפנסיה. מדוע צעד זה לא נשקל? כי במקום לבטח את רווחת הפנסיונרים העתידיים, הממשלה מעדיפה לבטח את רווחי חברות הביטוח, והרווחים הללו באים מדמי הניהול הגבוהים. הממשלה רואה את עצמה אחראית על התחרות באמצעות אישור דמי ניהול גבוהים, בטענה שהחברות הקטנות זקוקות להם כדי לשרוד, אך לא נלקחת אחריות על העובדות והעובדים הצפויים לצאת לפנסיה.

מעבר לזה, אילו הממשלה ראתה את עצמה אחראית לכולנו ולא רק לחברות הביטוח, היא הייתה מבטחת את החיסכון הפנסיוני (הן לפני הפרישה והן אחריה) באמצעות הבטחת תשואה של 4% + מדד. דהיינו, הממשלה הייתה מבטיחה לסבסד את קרנות הפנסיה בתקופות שפל. יש מדינות שעושות את זה.

ועוד לא הזכרנו שעובדות ועובדים בעלי שכר נמוך, שאינם עובדים שנים רבות ורצופות, הם חסרי כל סיכוי ליהנות מקצבת פנסיה בגובה סביר, בוודאי שלא על רקע דמי הניהול הגבוהים הנהוגים כיום. כדי להבטיח פנסיה נאותה לאלה צריך לכוון מערכת פנסיה ציבורית למקבלי שכר נמוך, שבה דמי הניהול יהיו אפסיים והכספים יושקעו באגרות חוב מיועדות שתשואתן מובטחת. המוסד לביטוח לאומי יכול להיות מופקד על ניהול קרן כזאת.

בריאות: לא לייעל את מערכת הבריאות

עכשיו, אחרי שהמדינה כילתה שלושה עשורים במאמץ להתייעל על פי המודל הניאו-ליברלי, אולי הגיע הזמן לעבור משפת ההתייעלות לשפת האחריות. התייעלות משמעה קיצוצים תקציביים, הפרטה והחלפת יחסי עובד-מעביד ביחסי קונה-נקנה. אחריות, לעומת זאת, משמעה הבטחת מימון נאות לשירותים חברתיים, הפיכת מגמת ההפרטה וחזרה ליחסי עובד-מעביד כדי שישאל תמשיך להיות מדינת רווחה ולא תהפוך למדינת רווחים של קבלני עובדים.

אחריות משמעה הבטחת מימון נאות לשירותים חברתיים, הפיכת מגמת ההפרטה וחזרה ליחסי עובד-מעביד כדי שישאל תמשיך להיות מדינת רווחה ולא תהפוך למדינת רווחים של קבלני עובדים.

כיצד יתאפשר השינוי? הנה שתי דוגמאות - פנסיה ובריאות.

פנסיה: דרוש ביטוח לחוסך במקום ביטוח לחברות הביטוח

במצב שבו קרנות הפנסיה החדשות מופרטות, אחריות הממשלה מוגבלת לרגולציה: משרד האוצר קובע, בין השאר, את אופן החישוב של קצבת הפנסיה, את כללי ההשקעה של כספי הפנסיה ואת הגובה המרבי של דמי הניהול שגובות חברות הביטוח המנהלות את קרנות הפנסיה. זה הרקע להודעת משרד האוצר בתחילת אוגוסט השנה כי כוונתו לשנות את אופן החישוב של קצבת הפנסיה החל מ-2014, כך שהפנסיונרים העתידיים יקבלו

צילום: אלעד ליפשיץ

ברברה סבירסקי היא מנהלת מרכז אדוה - מכון לחקר החברה הישראלית ולקידום רעיון השוויון והצדק החברתי.

על חטא שחטאנו לפניך באימוץ הלב

(כשגרנו את לבנו בפני ילדים שהושמו בכלא, בלי שפשעו)

רותם אילן

כלכלית למדינה לעומת עלות ההחזקה של ילדים במתקני כליאה.

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד, שעליה ישראל חתומה, קובעת כי "לא יישלל החופש מילד שלא כדן או באופן שרירותי. מעצרו, חבישתו או מאסרו של ילד יהיו בהתאם לחוק וישמשו רק כאמצעי אחרון ולפרק זמן מתאים הקצר ביותר". אבל פה, אצלנו, מעצר ילדים אינו "האמצעי האחרון", אלא ברירת המחדל. חתמנו בהתלהבות על האמנה לזכויות הילד ועל אמנת הפליטים, אבל לא לקחנו בחשבון שנוסף לחתימה יש גם התחייבויות שעלינו לעמוד בהן.

המעצרים מתרחשים בכל שבוע, ובכל רגע נתון יש ילד שכלוא מאחורי סורגים. כרגע (אוגוסט 2013) נמצאים 14 קטינים בכלא סהרונים, בכלא בגבעון וישובות כבר כמעט שנה שש קטינות בלתי מלוות שנחטפו מכפרן באתיופיה. במתקן יהלום שבנתב"ג נעצרו רק בשבוע האחרון שלושה ילדים עם אמהותיהם.

מקלט שברחו מעתיד רע לעתיד רע אחר. למה אני כל כך דרמטית? האם לא יכולתי לוותר על התיאור הגרפי? לצערי, כנראה שלא. כי בישראל, בפרוס שנת תשע"ד, גם ילד מאחורי סורג ובריח לא מספיק כדי לזעזע אותנו. כפי שאשת תקשורת מוכרת אמרה לי לאחרונה, "אלה חדשות ישנות, תביאי משהו מעניין". מסתבר שילדים בבתי כלא זה כבר לא מעניין. כמות הכאב היומיומית שאנחנו גורמים לה ומושפעים ממנה בעצמנו הפכה אותנו לקהים רגשית ולמוכנים לבלוע את מנת הסבל היומית שמספקים לנו בלי שאלות ובלי תלונות. אנחנו כבר רגילים.

בישראל נוהגים לחשוב שבעיות ההגירה ייחודיות לנו. האמת היא שמדובר בסוגיה גלובלית שמשפיעה על כל מדינה מערבית. במדינות המערב מיישמים אלטרנטיבות למעצר ילדים, ומעצר של ילד לעולם יהיה המוצא האחרון, אם בכלל. על פי דו"חות שפורסמו בנושא, חלופות מעצר אינן רק הומניות יותר, אלא גם יותר משתלמות

אני מבקשת שתדמינו ילד או ילדה שאתם מכירים. עכשיו הוסיפו בדמיונכם גברים לובשי מדים המקיפים אותו, חלקם חמושים ברובי M16. דמיינו את הילד הזה בחדר שאורכו שניים וחצי מטרים, מאחורי דלת נעולה על בריח. לצד החדר הזה יש עשרות חדרים נוספים, שגם בהם שוהות משפחות עם ילדים. מסביב לכל זה יש גדר, ששומרת שאין נכנס ובעיקר אין יוצא.

זה המצב שבו נמצאים עשרות ילדים שלא פשעו ולא חטאו, אלא פשוט נולדו להורים "הלא נכונים" - מהגרי עבודה שהבאנו כדי לסעוד את קשישינו וחולינו או מבקשי

קטינים שהגיעו לישראל בגפם נכלאים במתקן "מיוחד", שאמור להוות תחליף לבית כלא. המתקן נפתח ב-2010. באותה שנה מסרה רשות בתי הכלא כי 19 קטינים במתקן זה ביצעו ניסיון התאבדות.

צילום: עמית צימון

לבתי הכלא שבהם כלואים ילדים לא ניתן להיכנס כדי לבקש מחילה. אז בשמי ובשם סבי, אני מבקשת מחילה: **על חטא שחטאנו לפניך באימוץ הלב (כשסגרנו את לבנו בפני ילדים כלואים).** ועל חטא שחטאנו לפניך בדעת ובמרמה (עבור כל מוהגר ומבקש מקלט שעשקנו ואז כלאנו). **על חטא שחטאנו לפניך בחזק יד (באלימות כלפי מוהגרים רק בשל מוצאם).** ועל חטא שחטאנו לפניך בכחש וכזב (בהתעלמותנו מהמצוקה של כל תושבי שכונות דרום העיר). **על חטא שחטאנו לפניך בלשון הרע (כי אף אוכלוסייה אינה "סרמן בגוף האומה שלנו").** ועל חטא שחטאנו לפניך בשנאת חינום (שגרמה לנו לעצור ולכלוא ילדים חפים מפשע). על כל אלה ועוד, סליחה.

רוחם אילו היא מייסדת עמותת ילדים ישראלים, ארגון למען ילדי מהגרי עבודה בישראל, וכיום עומדת בראש פרויקט ילדים ישראלים באגודה לזכויות האזרח.

יכולה לכלוא כל מי שהגיע דרך הגבול לשלוש שנים ללא משפט. אמנם בחוק כתוב שיש להתחשב בנסיבות הומניטריות מיוחדות, אך משרד הפנים החליט כי כליאת ילד זר בבית כלא אינה בגדר נסיבות הומניטריות מיוחדות. במתקן הכליאה עצמו המשפחה מופרדת - האמא והילדים הקטנים נשלחים לאגף הנשים, האבות לאגף הגברים וילדים מעל גיל 12 לאגף הנערים. לפעמים נותנים להם להיפגש פעם בשבוע. לפעמים לא. קטינים בלתי מלווים שהגיעו לישראל בגפם נכלאים במתקן "מיוחד", שאמור להוות תחליף לבית כלא. המתקן נפתח ב-2010. באותה שנה מסרה רשות בתי הכלא לוועדת הכנסת כי 19 קטינים במתקן זה ביצעו ניסיון התאבדות.

סבא שלי מספר שבילדותו הוא נהג לעבור מבית לבית בערב יום הכיפור כדי לבקש סליחה מכל מי שהוא הרגיש שפגע בו. ב"חדר" לימדו אותו שקודם כל עליו לכפר על חטא שבין אדם לחברו, ורק לאחר מכן יוכל לבקש מחילה מאלוהיו. אך השנה, הוא אומר, יהיה לנו קשה יותר לבקש סליחה. כי

זוה לא קורה רחוק מאיתנו: רוב ילדי מהגרי העבודה נעצרים בתל אביב. לפעמים לפנות בוקר, כשהם עדיין במיטותיהם, לפעמים הם מוצאים ישירות מהגן. החיים נקטעים בבת אחת, ללא אפשרות פרידה מהחברים, לעתים מהאבות, מהכיתה, מהגננת, מהבית

אצלנו מעצר ילדים אינו "האמצעי האחרון", אלא ברירת המחדל. חתמנו בהתלהבות על האמנה לזכויות הילד ועל אמנת הפליטים, אבל לא לקחנו בחשבון שנוסף לחתימה יש גם התחייבויות שעלינו לעמוד בהן.

היחיד שהכירו. הם נלקחים למתקן הכליאה היחיד בארץ שאינו מנוהל על ידי המשטרה או השב"ס, אלא על ידי פקחי משרד הפנים. מתקן שאין בו שירותי רפואה או מסגרת חינוכית. על פי החוק למניעת הסתננות, המדינה

השלום מתחיל מלמטה:

תשתית אזרחית להסכם בר קיימא

ח"ר אלבז

במקומות שבהם אנשים חיים במצב חברתי-כלכלי קשה וסובלים ממצוקה ומאי-צדק, הסיכויים לתהליכי פיוס ובניית שלום הולכים ומתמעטים. בהתאמה, במקום שבו לא מושג שלום ופיוס, הסיכויים לפתח רמת חיים נאותה נמוכים מאוד.

ביטוי לכך ניתן למצוא בתנועות המחאה שצמחו בשנים האחרונות הן בישראל והן ברחבי המזרח התיכון. המשותף לתנועות אלה הוא אי-ההשלמה עם סוגיות של עושיק, אי-צדק בחלוקת המשאבים בחברה, סוגיות של זכויות אזרח ועוד. תנועות מחאה אלה העמידו את האדם במרכז, ולכן אין ספק כי כל תהליך שלום עתידי באזור ייצג נאמנה, יותר מבעבר, את רצונותיהם של האנשים ויהיה חייב להתחשב בכוחה של החברה האזרחית. אג"ק - מכון הנגב הוא אחד הארגונים המרכזיים הפועלים שנים רבות בתחום בניית התשתית לשלום. מתוך אמונה בחברה האזרחית פותחו באג"ק - מכון הנגב גישות עבודה המשלבות בין תהליכי פיוס ובניית שלום לבין תהליכים של פיתוח קהילתי וכלכלי בקרב החברות המוחלשות ביותר. תהליכים אלה מתבצעים הן בתוך ישראל והן ברחבי המזרח התיכון בעזרת מגוון של תוכניות הכוללות עידוד שיתופי פעולה עסקיים, תוכניות לקידום בריאות, פעילות חינוכית, הגנה על הסביבה ועוד. תוכניות אלה נועדו לשרת את הצרכים של כל הצדדים ולשפר את רמת חייהם.

במקביל לתהליכים הפנימיים הולכת ונבנית רשת אזורית של כוחות מהחברה האזרחית בכל רחבי המזרח התיכון. רשת זו מחויבת להניע תהליך אזורי לקידום יוזמת השלום הערבית כבסיס לפתרון אזורי. בחודשים האחרונים ביקרו נציגי אג"ק - מכון הנגב בקהיר, בעמאן, ברמאללה ובירושלים כדי לבנות שיתופי פעולה עם נציגים מכל מדינות האזור, וביניהן לבנון, סוריה, סעודיה, ירדן, מצרים, פלסטין, ישראל ומרוקו. רשת כזו המבוססת על עבודה משותפת של החברה האזרחית, תוכל ליצור בסיס איתן לבניית שלום בין תושבי האזור. כידוע, המנהיגים חותמים על ההסכמים, אך האנשים הם אלה הבונים את השלום האמיתי.

בקרב לא מעט אנשים בשני הצדדים. אני בין אלה הרואים חשיבות עליונה במיצוי כל הזדמנות להגעה לשלום אמת ולסיום הסכסוך ההיסטורי, שעולה לכולנו ביוקר. אני מאמין ששלום אמת אינו יכול להיות מושג על ידי חתימת הסכמים בין מדינות ומנהיגים בלבד. שלום אמת, שלום יציב ובר קיימא, ניתן להשיג רק אם ישנה בכל הצדדים תשתית ציבורית וחברתית רחבה המאמינה בשלום זה. יצירת תשתית זו הינה תהליך ארוך שנבנה עם השנים, ואחד השחקנים החשובים בבניית תשתית זו הוא ארגוני החברה האזרחית. תשתית זו שואפת לכלול בתהליך את כל החלקים בחברות הישראלית והפלסטינית בעת בניית תהליך השלום. אני רואים בערבים הפלסטינים אזרחי מדינת ישראל שותף הכרחי ומאוד חשוב בבניית השלום העתידי. אני מאמינים כי בניית השלום והשגתו חייבות להיעשות בכל החזיתות: מדינת ישראל עם כלל שכנותיה, ולא פחות חשוב, כלפי פנים, עם אזרחיה הפלסטינים.

בימים אלה אנו עדים לחידוש תהליך המשא ומתן לשלום בין הישראלים לפלסטינים. התהליך, שנועד לסיים סכסוך שנמשך שנים רבות, גבה מחיר יקר מאוד והשאיר הרבה מאוד משפחות אבלות משני הצדדים והרבה מאוד אנשים פגועים פיזית ונפשית - זאת בנוסף לסבל הרב ולחוסר התקווה המתמשך שבהם חיים הפלסטינים, ולתחושת הפחד ולחוסר הביטחון המתמשך שבהם חיה החברה הישראלית.

במקומות שבהם אנשים חיים במצב חברתי-כלכלי קשה וסובלים ממצוקה ומאי-צדק, הסיכויים לתהליכי פיוס ובניית שלום הולכים ומתמעטים. בהתאמה, במקום שבו לא מושג שלום ופיוס, הסיכויים לפתח רמת חיים נאותה נמוכים מאוד.

צילום: מרים אלסטר / בלאש 90

הפלסטינים אזרחי ישראל אינם הציבור היחיד בחברה הישראלית שצריך להיכלל בתהליך זה. החברה הישראלית שינתה את פניה מאז מאמצי השלום בשנות התשעים, וכדי ליצור תהליך חברתי כולל יש להתייחס לציבורים נוספים, שעד כה לא נכללו בו, כגון העולים מחבר העמים, החרדים, תושבי הפריפריה ועוד.

קשר בלתי נפרד קיים בין תהליכי בניית שלום לבין רמת הפיתוח האנושי של קהילות.

בשני הצדדים ישנם ספקות לגבי הצלחתו של התהליך, ספקות ההולכים וגדלים לאור התקופה הקשה והמורכבת שבה נמצאות רוב מדינות ערב הגדולות והמשמעותיות במזרח התיכון. תמיכתן של מדינות אלה בהסכם בין הישראלים והפלסטינים חשובה מאוד כדי להבטיח את מימושו של ההסכם לאורך זמן.

ובכל זאת, חידוש תהליך המשא ומתן מביא איתו תחושת אופטימיות זהירה

ח"ר אלבז הוא מנכ"ל שותף של אג"ק - מכון הנגב

צביעות וצבעוניות

על פלורליזם יהודי והדרה

חלי ואלי ברקת

צילום: יוסי זמיר

הקהילתיים. עוד מתנות שראוי לחלוק עם כלל החברה הישראלית הן המפגש הפתוח והפוריה של מסורת זו עם המודרנה ועם החילון, מפגש המפורר את הדיכטוטומיות שבין "דתיים" ל"חילונים", וקיומה של זהות יהודית מתונה ומכילה, שאינה כופה את ערכיה, יהדות שבמרכז ערכים חברתיים.

על המשנה הקובעת ש"כל ישראל יש להם חלק" כותב מרן החיד"א: "כל אחד מישראל קיבל חלקו מסיני, וצריך שיטרח ויעסוק בתורה להוציא לאור חלקו, וזה לא אפשר על ידי אחר שהוא חלקו". התמונה השלמה מורכבת מחלקים-חלקים. לכל אחד יש את החלק שלו, ורק הוא יכול להשלים את התמונה. על כל אחת ואחד מאיתנו מוטלת האחריות לצאת משיח של העדר ואשמה, ולהביא את חלקו לתוך המרחב המשותף. פלורליזם אמיתי אינו "משחק סכום אפס". פלורליזם נותן ביטוי למרב הקולות הקיימים, שנאמר, "ה' חפץ למען צדקו - יגדיל תורה ויאדיר".

יאיר עבור קרן אבי חי העלה כי האוכלוסייה הלומדת בארגונים להתחדשות יהודית היא ברובה אשכנזית, משכילה ומבוגרת יחסית. החומרים שעליהם מבוססים המפגשים כוללים שילוב של הגות אנשי העלייה השנייה, שירה עברית מודרנית, קטעים מן התלמוד ולעיתים גם דברי רבנים, רובם ככולם אשכנזים. השפה המזרחית המסורתית מודרת מהם, בעיקר בשל חוסר ידע וחוסר נגישות למקורות. תחושת הבית נמנעת מאותם משתתפים המגלים פתאום שהיהדות, שאיתה הם מרגישים נינוחים מעצם הווייתם, "מדברת" אליהם בשפה שאותה אינם מכירים.

העדרו של הקול המזרחי בשיח הפלורליזם היהודי מצביע על צביעותו של שיח זה. פלורליזם יהודי בארץ נתפס, לעיתים בטעות, כמסווה למה שפעם נהגו לכנות "הציבור הנאור", היינו, ציבור שמעוניין לשמר את זכויות היתר שלו דרך עולם ערכים חשוב. לדוגמה, כשרוצים להקים בית ספר סלקטיבי פרטי במימון המדינה, וכך לקבל תקציב מוגדל והזדמנויות לגיוס משאבים, מקימים בית ספר פלורליסטי שמשלב דתיים וחילונים. לא צריך אפילו להתחייב על מכסה של 30% ספרדים, כמו אצל האשכנזים החרדים. דוגמה נוספת היא המושג החדש "הציבור הפלורליסטי", שנולד בירושלים בשנים האחרונות. במסגרת החשש מהציבור החרדי הוגדרו בירושלים שכונות פלורליסטיות, שבהן גרים חילונים ודתיים סרוגים. למרבה הפלא, נעלמו מהמפה שכונות הקצה של ירושלים, ובכללן שכונות ענק כפסגת זאב וגילה. גם בהן גרים חילונים ודתיים סרוגים, אך רובם מזרחים ורוסים.

הדרה והעדר אינם מתמצים בהכרה, בייצוג או בשותפות. אפשר להבין כמה נוח להיות חלק מ"פלורליזם של דומים". אפשר להבין גם את הצורך במציאת מנגנוני לגיטימציה לזכויות יתר. אנשים לא רוצים לחשוב על מה שיש להם כדבר חסר. מה שמייאש הוא הוויתור של המרחב הפלורליסטי על חלקים נרחבים מכלל ישראל.

גם המרחב הפלורליסטי יוצא נפסד. המסורת היהודית העשירה והחיונית של היהודים הספרדים ויהודי ארצות האסלאם אוצרת בתוכה מאגר גדול של יצירות הגות ותרבות, במיוחד בתחומי הפרשנות, ההלכה, מחשבת ישראל, השו"ת, המוסר, הפיוט והחיים

מספרים שפעם אחת נגזרה גזרה על יהודי העיר קשאן שבאירן: להתאסלם או לצאת מן העיר בתוך חודש. התכנסו היהודים, התפללו ובכו. לפתע נכנסה אישה אחת ואמרה: השאירו לי ולנשות העיר את הטיפול בגזרה. עוד באותו הערב החל להישמע קולם של נולי האריגה ברחבי העיר.

בתום החודש באו מכובדי היהודים למושל האזור ואמרו לו: הבאנו להוד מעלתו שתי מתנות, ונבקש ממנו שיבחר באחת מהן. פרשו מכובדי היהודים בפני המושל שני שטיחים: האחד מפואר וססגוני מאין כמוהו - שטיח כה יפה וצבעוני לא נראה מעולם. השטיח השני היה אדום. אדום כולו, ללא צבע נוסף. השתגעו? צרח המושל על נכבדי היהודים. שוטה אני בעיניכם? מיד אערוף את ראשיכם! איזה בן אדם יוותר על שטיח צבעוני ויפה כל כך ויעדיף שטיח אדום!?

העדרו של הקול המזרחי בשיח הפלורליזם היהודי מצביע על צביעותו של שיח זה. פלורליזם יהודי בארץ נתפס כמסווה למה שפעם נהגו לכנות "הציבור הנאור", היינו, ציבור שמעוניין לשמר את זכויות היתר שלו דרך עולם ערכים חשוב.

השיח המזרחי-אשכנזי בישראל נתפס לעיתים כ"משחק סכום אפס": אם החלק של האחד יגדל, הוא יבוא, בהכרח, על חשבון החלק של האחר. זאת בניגוד לתפיסה הפלורליסטית, המאמינה בריבוי, שואפת לתת ביטוי למרב הקולות הקיימים ומאפשרת זרימה חופשית של דעות ועמדות בין החלקים השונים. המייצג הבולט של תפיסת "סכום אפס" הוא השיח סביב תנועת ש"ס. מרן הרב עובדיה יוסף פתח פתח לשחרור הציבור הספרדי מתלותו בציבור החרדי בקריאתו "אנן לא כייפינן", שאפשר לתרגמה גם כ"אנו לא מוכפפים". ההמון החילוני שהתכנס בכיכר בערב הבחירות זיכה את התנועה בקריאות קצובות: "רק לא ש"ס".

קשה למצוא מייצג בולט לתפיסה הפלורליסטית. שיח הפלורליזם היהודי בארץ עוסק ב"פלורליזם של דומים" - הרבה מאותו דבר. כך בקהלים המשתתפים, וכך גם בשפה ובחומרים הנלמדים. מחקר שערך ד"ר גד

חלי טביבי ברקת היא מנהלת בית הלל ויו"ר רשות הרבים - הפורום הירושלמי לארגוני התחדשות יהודית. אלי ברקת הוא ראש בית המדרש ממזרח שמש למנהיגות יהודית חברתית וסמנכ"ל "כל ישראל חברים".

סליחה ומחיצה

על מאבקן של נשות הכותל והמחיצה הנוודת

ענת הופמן

למחיצה היא המכשול העיקרי שעומד בינינו לבין הגשמת כל התקוות בארץ אבותינו ואמהותינו. הלוואי שנשכיל לראות עולים המסווגים "חסרי דת" (חיים בינינו למעלה מ-350 אלף נשים וגברים כאלה), הלוואי שנשמע את הקול של מסורבות הגט, של ההומאים והלסביות, של קהילות רפורמיות

הנשים. היום המרחב לגברים גדול פי חמישה מן המרחב לנשים. מהרגע שהחלה לזוז קיבלה המחיצה חיים משלה. רוח גבית מצד רבנים נושאי משרה ממשלתית אפשרה לה לנדוד באוטובוסים, לבקר בצבא, לקרוע ולגזור פירוד בתוכנו. רבנים מודאגים קובעים מחיצות כדי למחוץ

אחי הישראלים, תנו לי לספר לכם איך זה קרה. היינו אדישים והנחנו למיעוט קיצוני ביהדות לתקוע מחיצות בינינו. מחיצות אינן פסולות כשלעצמן. אני בעד מחיצה, כל עוד היא מאפשרת העצמה וסולידריות, מחיצה שמי שמאחוריה היא שווה בין שונים ולא מודרת ומושתקת בכוח הזרוע.

וקונסרבטיביות ושל ציבור גדול של בני אדם שהמסד הדתי אוטם את לבו בפניהם. הדת במיטבה יכולה להיות מקור לחמלה, נדיבות וסולידריות במקום מופע הקלקולים שראינו בבחירות האחרונות לרבנות הראשית.

זה 25 שנים אני שותפה למאבק של נשות הכותל להתפלל כמנהגן בעזרת הנשים בכותל המערבי. זו הקבוצה העקשנית ביותר שפגשתי בחיי. כולן מגיעות לכותל בכל ראש חודש בשעת בוקר מוקדמת ומתפללות ביחד כקבוצה. תפילתנו מתקיימת בסביבה לא ידידותית ולנוכח ממסד דתי עוין. 25 שנים ללא הפסקה, ללא גימ"לים וללא פטורים. נחישותה של הקבוצה נשאה פרי היסטורי השנה כאשר כבוד שופט בית המשפט המחוזי, משה סובל, קבע בפסק דין מהחשובים בתחום דת ומדינה כי תפילת נשות הכותל איננה חורגת מן המנהג המקובל ויש לאפשר אותה.

שינוי. הם מודאגים מהמהפכה במעמד האישה במשפחה ובחברה, ומוטרדים מכך שהתביעה לשוויון תזעזע גם את עולמם. הפרדה בין גברים לנשים ברחוב, באוטובוס ובאירועים ציבוריים מאפשרת שליטה ובקרה. נערה שהפנימה ששיער ראשה, עורה, קולה ואפילו מבט עיניה - כל אלה עלולים לגרום נזק לזולת ולהחטיא אותן, לא תגדל להיות אישה שעושה מהפכות. המחיצות נועדו לחזק את גדרי הצניעות במרחב הציבורי, והצניעות היא שוט יעיל להחלשת נשים ולחזיק הרבנים הקובעים את גבולות הצניעות.

בערב יום הכיפורים הזה אני מבקשת מחילה "על חטא שחטאנו לפניך באדישות למחיצות". הלוואי שניתן היה לחסן את כולנו מפני אדישות למחיצות, כפי שמחסנים עכשיו את ילדי ישראל מפני הפוליו, שהרי שתי המחלות מביאות לשיתוק. אני משוכנעת שהאדישות כלפי מי שמעבר

בערב יום הכיפורים הזה אני מבקשת מחילה "על חטא שחטאנו לפניך באדישות למחיצות". אני משוכנעת שהאדישות כלפי מי שמעבר למחיצה היא המכשול העיקרי שעומד בינינו לבין הגשמת התקוות בארץ אבותינו ואמהותינו.

גם מחיצה צריך לדעת איך לבנות. קחו, למשל, את האמא של כל המחיצות - המחיצה בכותל המערבי. היום היא גבוהה מקומת אדם ותובעת מסבתות לטפס על כיסא פלסטיק כדי לראות את הנכד בבר המצווה. במהלך השנים הוזה המחיצה כדי להרחיב את עזרת הגברים על חשבון עזרת

צילום: נעם רבקיין פנטון

הרב הממונה על הכותל מסרב לאפשר לנו להשתמש בהם ודוחה גם את הצעתנו לתרום ספר תורה לשימושן של נשים. ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה להיות הדמוקרטיה היחידה בעולם שבה חל איסור ממשלתי על נשים לקרוא בתורה. ישראל צריכה להוביל שינוי בעולם היהודי, ולא לחסום אותו. אולם כדי להעיר את השינוי ולהביא את התקווה צריך לצאת מן האדישות כלפי מחיצות וכלפי מי שמאחוריהן.

הרב מרדכי רותם, ראשון הרבנים הרפורמים מתוצרת הארץ, אומר לקהילתו שביום הכיפורים "נאמר לעצמנו ולכל מי שלבו פתוח: לאגרוף היהודי יש רק תפקיד אחד - להכות על הלב היהודי בעת הווידי ביום הכיפורים. הלב היהודי הוא קודם כל לב מרגיש".

שנה טובה!

בישראל ובעולם היהודי כולו סירב לקבל את המעצרים בשתיקה.

מהו סוד ההצלחה שלנו? הפלנו מחיצות. קודם כל את המחיצות בינינו. קבוצתנו מונה נשים אורתודוקסיות, רפורמיות, קונסרבטיביות ובלתי מזוהות. כולנו אחיות, חברות, שותפות, ואנחנו מתפללות יחד מסידור אחד, שיש בו נוסחים שמתאימים לכל זרמי הקבוצה

ואז יצאו הישראלים מאדישותם. הארץ רעשה, התקשורת התעוררה, חברות כנסת הצטרפו למאבק, הצנחנים משחררי הכותל באו לתמוך ומאות נשים הביעו סולידריות והצטרפו לתפילה בכותל. עכשיו עומד בפני הקבוצה אתגר נוסף. הבאת ספר תורה לעזרת הנשים כדי לקרוא בו במהלך התפילה. בכותל ישנם מאה ספרי תורה לשימוש ציבורי, אולם

מהו סוד ההצלחה שלנו? הפלנו מחיצות. קודם כל את המחיצות בינינו. קבוצתנו מונה נשים אורתודוקסיות, רפורמיות, קונסרבטיביות ובלתי מזוהות. כולנו אחיות, חברות, שותפות, ואנחנו מתפללות יחד מסידור אחד, שיש בו נוסחים שמתאימים לכל זרמי הקבוצה.

הפלנו גם את המחיצה בינינו לבין יהודים ויהודיות בכל העולם. כשנעצרנו ונאסרנו על ידי משטרת ישראל בעוון "קיום טקס דתי שאינו על פי מנהג המקום, הפוגע ברגשותיהם של אחרים", נערכו תפילות סולידריות מול קונסוליות ושגרירויות ישראליות בכל העולם. אלפי נשים ונערות הצטלמו כשהן עטופות בטלית ואוחזות בספר תורה ושלחו את התמונות לראש הממשלה, לשריה ולרב הממונה על הכותל המערבי.

בלילה שבו הוכרחתי לשהות בבית המעצר במגרש הרוסים נשאלתי על ידי ג', עמיתה לתא שנעצרה בחשד לשידול לזנות, מדוע אני עצורה. ניסיתי להסביר לה, אך היא, כתושבת זרה, בשום פנים לא הצליחה להבין מדוע אישה יהודייה כבולה בידיים וברגליים משום שהתעטפה בטלית במהלך תפילה בעזרת הנשים. ג' לא הייתה לבד. הציבור

ענת הופמן היא יו"ר תנועת נשות הכותל
וראש המרכז הרפורמי לדת ומדינה של
התנועה הרפורמית.

ייראו האנשים יראה גדולה

היחס אל בן המיעוט כמדד ליראת אלוהים

גדי גבריהו

ומתפללים אל ה' לביטול רוע הגזרה. ואכן, אנשי הספינה מצוינים לשבח על יראת האלוהים שלהם, שבאה לידי ביטוי ברצון העז לסייע לחלש ולזר.

האלוהים חס וניחם, וליונה חרה היטב

יונה הוטל לים, נבלע על ידי הדג הגדול, חזר לניווה והעיר כולה חזרה בתשובה. "יורא האלוהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה

יראת האלוהים במקומות הללו מתבטאת ביחס אל הזר או בן המיעוט: "יחס זה אל הזר, אל חסר הכוח ונטול החסות, הוא- הוא אבן הבוחן - אם יש יראת אלוהים בלב או אין".

וינחם האלוהים על הרעה אשר דיבר לעשות להם, ולא עשה".

יונה ממשיך לקוות שתשובתם של אנשי ניווה לא תתקבל: "וירע אל יונה רעה גדולה ויחר לו... ויתפלל אל ה' ויאמר: אנה ה', הלא זה דברי עד היותי על אדמתי, על כן קדמתי לברוח תרשישה. כי ידעתי כי אתה אל חנון ורחום אך אפיים ורב חסד וניחם על הרעה. ועתה קח נא את נפשי כי טוב מותי מחיי".

ניכר פער עצום בין השקפתו הנחרצת של יונה כי אין להינחם על הרעה לבין השקפתו של האל, האומר: "ואני לא אחוס על ניווה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים- עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה?"

ספר יונה, העוסק ביראת האלוהים של הנוכרים, הוא הספר המורה תשובה לכל ישראל, והוא העומד בעיצומו של יום הכיפורים. ראוי שנחזור ונשנן ברוח דבריה של נחמה ליבוביץ: "יראת אלוהים היא דרישה הנדרשת מכל אדם הנברא בצלם" - ויש להוסיף: דרישה הנדרשת כלפי כל אדם הנברא בצלם.

אין יראת אלוהים בלב הנוכרי, מגנה אותו הכתוב בכך, ונחשב לו הדבר ככגידיה בכל חובותיו... ואין צדיקות או רשעות תוצאה של השתייכות לאומית או גזעית".

ספר יונה

גם ספר יונה, שאותו החליטו חז"ל לקרוא בציבור ברגעי השיא וההתעלות ביום הכיפורים, עוסק ביראת שמים של נוכרים. ספר יונה עוסק כולו בנוכרים: אנשי הספינה שבה ביקש יונה להימלט משליחותו הם נוכרים, ואנשי ניווה, שאותם נתבקש יונה להזהיר כדי שיחזרו בתשובה, הם נוכרים. יונה הנביא מבקש לברוח משליחותו ואין לו שום עניין בחזרתם בתשובה של אנשי ניווה. בפרק א' של ספר יונה מתוארים יונה ואנשי הספינה בעת הסערה המאיימת להטביע את הספינה. השורש י.ר.א מופיע פעמים רבות

"וַיִּקְרָאוּ אֶל-ה' וַיֹּאמְרוּ, אַנְּהָ ה' אֵל-נָא נֹאבְדָה בְּנַפְשׁ הָאִישׁ הַזֶּה... וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת-ה'".

יראת אלוהים בלבו של נוכרי

בפירושה לפרשת המיילדות במצרים (שמות א, טו-כא) מזכירה פרופ' נחמה ליבוביץ ארבעה מקומות בתורה שבהם הנוכרי מצוין לשבח על כי יש בלבו יראת אלוהים, או מגונה על כי אינה בו: פרשת עמלק (שמות יז, ח-טז), פרשת המיילדות, פרשת אברהם ושרה אצל אבימלך מלך גרר (בראשית כ) ופרשת יוסף והאחים במצרים (בראשית מב, יח). יראת האלוהים במקומות הללו מתבטאת ביחס אל הזר או בן המיעוט: "יחס זה אל הזר, אל חסר הכוח ונטול החסות, הוא-הוא אבן הבוחן - אם יש יראת אלוהים בלב או אין".

בהערות שוליים מוסיפה ליבוביץ: "ובוודאי, גם זו הסיבה שבשלושים ושישה מקומות הזהירה אותנו התורה על הגר, שהוא בשבתו רחוק מבני עמו ומאנשי חסותו - חלש, חסר משען ומגן. יראת אלוהים במקרא היא דרישה הנדרשת מכל אדם הנברא בצלם, ואם

בפסוקים אלה. באופן אירוני, דווקא יונה המבקש את עונשם/מותם של אנשי ניווה טוען: "עברי אנוכי ואת ה' אלוהי השמים אני ירא", וזאת בזמן שהוא בורח מאלוהים. לעומתו, אנשי הספינה מתנהגים כיראי אל אמיתיים. הם אינם מוכנים לשפוך דם נקיים

ד"ר גדי גבריהו הוא יו"ר מרום תג מאיר, שהוקם לפני כשנתיים כדי להיאבק בתופעות של שנאה וגזענות כלפי מי שאינם יהודים, ערבים חרים, ובעיקר בפעולות הנעשות בשמה ובכסותה של היהדות, כביכול.

יש תמורה לשינוי

מאבקים משפטיים כאמצעי לתיקון עוולות חברתיות

יפעת ביטון

"תמורה" תביעה בבית משפט השלום בתל אביב לפיצוי התלמידות שהופלו. טענתנו הופנתה הן כלפי הנהלת בית הספר והן כלפי משרד החינוך, שכמו הוציא עצמו מההליך בבג"צ. טענו כי גם אם ההפליה תיפסק, הרי שהנזק לבנות כבר נגרם ויש לפצותן בגינו. חיוב הנתבעים בסכומים של עשרות אלפי שקלים לכל משפחה מזרחית שהופלתה הבטיח שבית הספר לא יעשה כן בעתיד, ושהמדינה, המבינה שגם עליה חל תשלום הפיצוי, תדאג להבא לא להעלים עין ממקרים מסוג זה. ההקשר הכלכלי שבר את גב הגמל העיקש שבנתה הנהלת בית הספר לנוכח דרישות בג"צ. יתרה מכך: גם משרד החינוך החל מאמץ כלי זה, והוא מאיים למנוע את תמיכתו הכספית מבתי ספר שינקטו בהפליה כזו בעתיד. הישג זה הינו אחד מרבים של שינוי חברתי בהגדרות של "מהי הפליה", "מהו נזק" ו"מהו פיצוי ראוי". עולם איסור ההפליה פילס את דרכו אל עולם משפטי שהתרכז בעיקר בתאונות דרכים ורשלנות רפואית.

הייחוד של הפעילות המשפטית של מרכז "תמורה" נגד הפליה ושל דרישת הפיצוי על נזקיה הוא גם בסוג האוכלוסייה שהוא מתמקד בהגנה עליה. המרכז משתמש בטענות הפליה נגד מזרחים, אותה אוכלוסייה שהחברה הישראלית והמשפט נמנעו זה עשורים שלמים מלהכיר בהפלייתה. נוכח תהליך השלום המתחיל להתגבש בימים אלה, הכרה זו חשובה במיוחד. הקבוצה המזרחית נתפסת כמי שעומדת כמכשול לשלום, בשל ההצבעה המסורתית שלה למפלגות הימין. להצבעה זו הסברים היסטוריים עמוקים הקשורים בקבלה - גם אם המסויגת והפופוליסטית - של הקבוצה על ידי מנחם בגין המנוח ודחייתה על ידי השמאל האשכנזי-מפא"יניקי. הכרה בזכותה של הקבוצה לשוויון וטוב להביא להליך של שבירת מודל ההצבעה ההיסטורי שלה ולהבנה שלה ששלום יהודי-ערבי יביא להפניית משאבים לקידומה, כשאלה יוסטו מכיוונם הקבוע, השטחים.

הבסיסית שעליה נשען המרכז היא שבעולמנו הקפיטליסטי יש להפעיל את האמצעי הבסיסי ביותר לייצור מוטיבציה לשינוי חברתי: כסף. לשם כך התמקד המרכז בהגשת תביעות נזיקיות - משמע, תביעות לפיצוי כספי - על ידי קורבנות הפליה, כמו נשים נפגעות אלימות, מזרחים, ערבים ועוד, לפיצויים על הנזקים שמסבה להם הפלייתם. בכך הושגו מספר מטרות: העמדה

לאור שחיקת האפקטיביות של ההליך המשפטי, הגיח לפני מספר שנים מרכז "תמורה", כשהוא נושא בשורה חדשה של שימוש במשפט הפרטי לצורך יצירת שינוי חברתי-שווינוי

זה כשלושה עשורים משתמשת החברה האזרחית בישראל באופן אינטנסיבי בכלי המשפטי לצורך ניהול מאבקים חברתיים חשובים ומעצבי זהות תרבותית. ככלל, ניתן לומר שהפנייה לכלי המשפטי התבררה כמוצלחת. בית המשפט העליון, שבעצמו היה מצוי בהליכים של עיצוב זהותו השלטונית, הגיב היטב לפייה ממנו לשמור על אופייה הדמוקרטי של ישראל המתפתחת. המתכונת הייתה קבועה: ארגונים חברתיים מזהים בעיה עקרונית ביחסו של הממסד לפרט, ומגישים עתירה לבית המשפט העליון, בשבתו כבית דין גבוה לצדק, בבקשה כי יורה למדינה לשנות את דרכיה הפוגעניות. בג"צ קיבל עתירות רבות ואווירה של שינוי חברתי הורגשה בציבור. אלא שעם הזמן החלו מתגלים בקיעים באופן פעולה זה. עיקר הבעיה היה שהמדינה החלה גוררת את רגליה בביצוע הוראות בג"צ, ולעתים פשוט

באור של קורבנות הפליה, חשיפת מנגנוני ההפליה המופעלים בחברה הישראלית והעמדת נפגעות ונפגעי הפליה בדרישה מול המדינה לא רק לחדול ממעשיה, אלא גם לפצותם על נזקיהם. דוגמה מצוינת למהלך כזה הייתה פרשת הבנות המזרחיות, שהופרדו מחברותיהן האשכנזיות בבית הספר בית יעקב שבהתנחלות עמנואל. בעוד עמותת "נוער כהלכה" ניהלה מאבק עיקש ובעל פרופיל ציבורי גבוה בבג"צ באותם הורים אשכנזים שסירבו לאפשר לבנותיהם להגיע לבית הספר המעורב, ניהלנו במרכז

נמנעה מלבצען. פעמים רבות נוצרה מציאות שבה הארגונים החברתיים השיגו פסקי דין כתובים נפלאים, אולם במציאות, המדיניות שאותה הוקיע בג"צ נותרה על כנה באופן זה או אחר. הגיעה אז העת לערוך חשבון נפש ארגוני.

אל תוך הליך זה של שחיקת האפקטיביות של השימוש בהליך המשפטי, הגיח לפני מספר שנים מרכז תמורה למניעת הפליה, כשהוא נושא בשורה חדשה של שימוש במשפט הפרטי, להבדיל מזה הציבורי, לצורך יצירת שינוי חברתי-שווינוי. התובנה

ד"ר יפעת ביטון היא יו"ר מרכז תמורה למניעת הפליה, מרצה למשפטים במכללה למנהל וחברת הוועד המנהל של הקרן החדשה לישראל.

ברית זוגיות אינה נישואים

שחר אילן

יכול להיות שיהיה מקום להתפשר בלב כבד על רישום הזוגיות. אבל אין כל היגיון שהצד הליברלי יתפשר במסגרת משא ומתן עם עצמו.

אם ברית הזוגיות לכל עשויה להיות שיפור של המצב הקיים, הרי שברית זוגיות רק למגזרים מסוימים, כזו שנדונה בהצעות החוק של מאיר שטרית ממפלגת התנועה, רק תרע את המצב. על פי ההצעה, יונהג רישום זוגיות רק עבור בני זוג שלפחות אחד מהם פסול חיתון או חסר דת. ייתכן שיתווספו גם בני זוג מאותו מין. כך ייווצר מצב שבו רק מספר מיעוטים יקבלו את ההסדר הנחות. לא רק שהם מופלים ומקופחים ממילא, עכשיו גם המדינה תסמן אותם כמנוודים.

הניסיון שכבר הצטבר עם ברית זוגיות חלקית מראה שמדובר בכישלון ידוע מראש. כבר היום יכולים בני זוג ששניהם חסרי דת להירשם בברית הזוגיות. על פי נתונים שחשפה עמותת חדו"ש, רק שני זוגות בממוצע משתמשים בהסדר הזה בכל חודש. סביר להניח שגם החוק החדש יזכה להיענות מינימלית, בעוד שהרוב יעדיפו נישואים בחו"ל או לא להתחתן כלל על פני שימוש בהסדר החריג.

גרוע מכך: אם יועבר הסדר שהמערכת הפוליטית תוכל להציג כפתרון לבעיית פסולי החיתון, הדבר יפגע מאוד בסיכוי להעברת פתרון כולל של נישואים אזרחיים או אפילו ברית זוגיות לכל. ההזדמנות ההיסטורית תוחמץ, וספק אם תשוב.

יש לצפות מלפיד לעמוד בהתחייבות שלו ולהפוך את ההכרה בנישואים וגירושם אזרחיים, כולל נישואים של כל הזרמים ביהדות ונישואים של בני אותו מין, לדרישה מרכזית של יש עתיד. הפתרון של ברית הזוגיות יכול להיות קביל רק אם יחול על כל האוכלוסייה, ורק בתמורה להסכמה של הבית היהודי. לפיד קיבל מהבוחר 19 מנדטים. לא תהיה לו שום דרך להסביר לבוחר בבחירות הבאות למה הוא לא מימש את העוצמה הזאת כדי להביא לישראל חופש נישואים וגירושם.

הממסד הדתי".

צריך להיות ברור: ברית זוגיות אינה נישואים. מדובר בהסדר שבחו"ל מציעים אותו למי שרוצים למסד את הקשר ביניהם בלי להינשא או לבני אותו מין שהמדינה אינה מעוניינת לאפשר להם להינשא. בישראל, לעומת זאת, מציעים אותו כהסדר ראשי, כתחליף לנישואים אזרחיים. הוא לא. נכון, החוק יכול להבטיח למי שיירשמו בברית הזוגיות את כל הזכויות של זוגות נישואים, אבל הוא אינו יכול להבטיח שבחו"ל יכירו

ישראל היא המדינה היחידה בעולם שמאות אלפים מאזרחיה אינם יכולים כלל להתחתן בשטחה. היא הדמוקרטיה המערבית היחידה שאין בה חופש נישואים.

בזוגיות הזו. הוא גם אינו כולל את המילה "נישואים", שיש לה מטען רגשי משמעותי. רעיון ברית הזוגיות חדר לשיח הפוליטי לפני כעשר שנים בדינוני ועדת בר-און, שהקימה ממשלת שרון-שינוי. הוועדה הציעה אז את העסקה הפוליטית-הלכתית הבאה: החילונים יוותרו לדתיים על המילה "נישואים" ויסתפקו ברישום זוגיות. זאת, בהנחה שהצד הדתי יכיר בכך שבני הזוג אינם נישואים על פי ההלכה ולכן אינם חייבים בגט דתי.

היום איש אינו מבטיח תמיכה של רבנים בהסדר. איש אינו מבטיח אפילו תמיכה של הבית היהודי. אם תהיה תמיכה כזו,

"אני מתכוון לעשות כל שביכולתי כדי להבטיח שיהיו נישואים אזרחיים בישראל", אמר יו"ר יש עתיד, יאיר לפיד, בוועידת הנשיאים בארצות הברית בפברואר האחרון. "השליטה של הרבנות על הנישואים והגירושם בישראל היא עלבון לכל אדם חופשי. זה צריך להיעלם". לפיד חזר על ההבטחה הזו פעמים רבות. הוא גם הבהיר שוב ושוב שהחוק צריך לכלול בני זוג מאותו מין. ככל הידוע, ישראל היא המדינה היחידה בעולם שמאות אלפים מאזרחיה אינם יכולים כלל להתחתן בשטחה. היא הדמוקרטיה המערבית היחידה שאין בה חופש נישואים. אתר מפת חופש הנישואים בעולם (marriage.hiddush.org.il), שהעלתה עמותת חדו"ש, מדרג את ישראל לצד מדינות האסלאם הקיצוני. אין ספק, בתחום הזה ישראל היא מדינה חשוכה במיוחד.

הקואליציה הנוכחית אכן יוצרת הזדמנות נדירה להעברת חוק נישואים אזרחיים. על רקע זה לא קל להבין את הנכונות של פוליטיקאים רבים להסתפק בחוק ברית הזוגיות, שיחול רק על חלק מהאוכלוסייה, במקום לתבוע נישואים וגירושם אזרחיים לכל, כמקובל בעולם.

גם כשלפיד עצמו מדבר על נישואים אזרחיים, הוא מתכוון בפועל לברית הזוגיות. כך, למשל, בעקבות הכישלון של מועמדי הבית היהודי בבחירות לרבנות הראשית כתב לפיד: "הגיע הזמן לברית הזוגיות, שתיתן פתרון גם לקהילה הלהט"בית, לאלה שאינם יהודים, ולכל הישראלים היפים שפשוט רוצים להתחתן בלי התערבות של

שחר אילן הוא סמנכ"ל מחקר והסברה של עמותת חדו"ש לחופש דת ושוויון.

"איך היה נשמע הדיבור שלנו על זכויות אדם במציאות שהיה בה זמן לשאול?"

חגי אלעד

איור: אלעד ליפשיץ

שאיני אמור לדעת את התשובות: הכיבוש. הגזענות. ההפליה. הפליטים. תאגידי המים. הבדואים. הפרטה. הדרה. הפרדה.

אבל על איזה זמן אני מדבר בכלל? לפליטים בסהרונים, שאסורים מנהלית, אולי עד אין קץ, אין זמן. לכיבוש, שנמשך כבר יותר משני דורות, אין קץ. מי שאין לה צדק, מי שאין לו מים - בני האדם הללו צמאים עכשיו.

הנה, זה היה הזמן של סימן השאלה.

אני מבקש את הזמן של סימן השאלה. לשהות בו, להשתהות בו, לגלות את קיומו עבורי וכלפי כולי עלמא. אין בזמן הזה הכרעה, אין בו משפט, אבל יש בו את כל המקום שבתבל עבור בני אדם. אנשים עם תפיסות עולם שונות, פריבילגיות או שלילתן, זכויות ורמיסתן, מחלוקות, פרשנויות, מוסר, פחדים ואולי גם תקווה.

איך היה נשמע הדיבור שלנו על זכויות אדם במציאות שהיה בה זמן לשאול?

אלא שאין זמן. אני יודע שאין זמן, ואני יודע

לסיכומים של סוף שנה יש ניחוח של ודאות: רשימות, תחזיות, מוספים שחייבים לרדת לדפוס בזמן. תכלה שנה, תחל שנה. שנה אחר שנה.

אבל בין כסה לעשור, הניחוח - השונה מאוד - הוא דווקא של אי ודאות. אולי ניחוח של סתיו? הלואי. אפילו הניחוח לא ודאי, וחוש הריח הוא בכלל החלש שבחושים. ודאות? שבריריות, והרוח הקלה שנושבת על העור מצמררת קלות. משפט זכויות האדם נתפס כדובר את

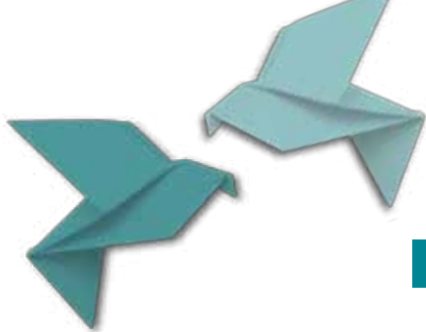
אלא שאין זמן. אני יודע שאין זמן, ואני יודע אמור לדעת את התשובות: הכיבוש. הגזענות. ההפליה. הפליטים. תאגידי המים. הבדואים. הפרטה. הדרה.

שפת הוודאות. עבור הרבה אנשים כאן, המשפט ומושאיו אינם מצמררים, אלא יוצרים דיבור שוודאותו מעצבנת. אולי הבעיה מתחילה כבר במילה שפותחת את הפסקה הזו: משפט. כאילו יש בכלל משהו לפני זכויות האדם: המשפט - שקובע, שמגדיר, שמגביל, שפוסק. אי אפשר פשוט זכויות אדם? בנות ובני אדם?

פעמים רבות לאורך השנה, לא רק בין כסה לעשור, אני דווקא לא יודע. לא ודאי, לא יודע, מתלבט. זה קורה המון באגודה לזכויות האזרח: מתלבטים בסוגיית זכויות אדם אקטואלית, כזו שהמציאות מזמנת לנו כאן כל העת, והדעות מגוונות ושנויות במחלוקת נמרצת. בסופו של דבר נגבש עמדה, ואותה, ורק אותה ואין זולתה, נבטא כלפי כולי עלמא, עם הניחוח הנמרץ של הוודאות. כך, סוגיה אחר סוגיה, שנה אחר שנה.

אבל בכל זאת, שאלות מוקשות אינן מתרככות או מתאיידות מעצם ההכרעה, הן אינן מהדסות מעדנות אל האין רק כי אחרי סימן השאלה נוסח, לבסוף, משפט.

חגי אלעד הוא מנכ"ל האגודה לזכויות האזרח.

רשימת מענקי הליבה

של הקרן החדשה לישראל לשנת 2013

צדק חברתי

אחוזת נגב | אחותי - למען נשים בישראל |
איתך - מעכי - משפטניות למען צדק חברתי |
אלמונתדא אלתקדומי | אם הבנים | אמן הציבור |
אנתמאא ועטאא עמותה לקידום חברתי | באר שובע |
בימת קדם - על"ה | בית אלסדאקה | בית העם ביחד |
גרילה תרבות | האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה |
האגודה הישראלית לצדק חלוקתי | החצר הנשית |
הטלוויזיה החברתית | המכללה החברתית כלכלית |
המעברה | המשמר החברתי | העוקץ |
העמותה לקידום החינוך הערבי בחיפה |
העמותה לשיפור מעמד האישה בלקייה |
הקואליציה להעסקה ישירה | חברים בטבע - העצמה קהילתית |
חזית הכבוד | חיראק | יוצאים לשינוי | כל זכות | למען המודעות |
מרכז יהודי-ערבי לפיתוח כלכלי | מהפך תג"ר |
מטה מאבק הנכים בישראל |
מכון הנגב לאסטרטגיות של שלום ופיתוח - אג"ק (פרויקט פיתוח
קואופרטיבים) | ממזרח שמש - המרכז למנהיגות יהודית |
מרכז אדווה | מרכז להתנדבות ירוחם |
מרכז מהות - מידע, הדרכה ותעסוקה לנשים |
מרכז מוסאוא לזכויות האזרחים הערבים בישראל |
מרכז מועאד- אלרפאה | סנגור קהילתי - פרויקט ג'נסיס |
עמותה למען נוער וצעירים ערבים - בלדנא |
עמותת תשרין לקידום התרבות | ערוס אלבחר לאישה ביפו |
פורום למען משפחות עולים בצפון |
פורום מנהלי מחלקות לשירותים חברתיים בקרב האוכלוסייה
הערבית | צופן | קו לעובד | קואליציית לבי במזרח |
קואליציית דב"י (הקואליציה למען דיור בר השגה) |
קפא - עמותה לשינוי חברתי בנגב |
שיח חדש : הקשת המזרחית הדמוקרטית

פלורליזם יהודי

אבן שתייה | אתגר- קומו | אתר "על משמר הכנסת" |
בינה - מרכז לימוד וחינוך לזהות יהודית ותרבות ישראל |
הפורום החילוני | התנועה הירושלמית | התנועה המסורתית |
התנועה ליהדות מתקדמת בישראל | חדו"ש - לחופש דת ושוויון |

י"ב בחשוון - התנועה לחיזוק הסובלנות בחינוך הדתי |
ישראל חופשית | מבוית סתום |
מיתרי אשקלון - מרכז לפיתוח מנהיגות ישראלית ותרבות |
מרכז צדק לנשים | נאמני תורה ועבודה |
פישקא - קהילת צעירים דוברי רוסית בישראל |
פנים - להתחדשות יהודית בישראל | קואליציית עיקר |
קולך - פורום נשים דתיות

זכויות אדם

אלג'אנה | אסוואת - נשים פלסטיניות לסביות |
אעלאם - מרכז תקשורת לחברה הערבית בישראל |
במקום - מתכננים למען זכויות תכנון |
דארנא - הוועדה העממית להגנה על הזכות לאדמה ולדיור |
האגודה לזכויות האזרח בישראל | הוועדה המקומית באל ערקוב |
המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב |
המרכז הערבי למשפט ומדיניות - דיראסאת |
פרויקט נשים בונות עתיד משותף (עמותות גשר חינוכי
ונע"ם - נשים במרכז) | המרכז הערבי לתכנון אלטרנטיבי |
המרכז לקידום פליטים אפריקאים | המטה למאבק בגזענות |
הפורום לדו-קיום בנגב | הסדנה לידע ציבורי |
הקרן להגנת הדמוקרטיה | הקש"ת בערד | השמים הם הגבול |
התנועה לחופש המידע | ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי |
ועד הפעולה לענייני אישות | טבקה - משפט וצדק ליוצאי אתיופיה |
כיאן - ארגון פמיניסטי לנשים ערביות | כוח לקהילה | מורשתנו |
מכון מתווים | מען - פורום נשים בדואיות בנגב |
ניסאא ואפאק - נשים ואופקים | נשים ונערות נגד אלימות נצרת |
עמותת המומחים לשלום ולביטחון | פורום תג מאיר |
פרויקט קידום כשירות תרבותית במערכת הבריאות (עמותות אמן
הציבור והמרכז הבין תרבותי לירושלים) |
עדאלה - מרכז משפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל |
עמותת נשות רהט | קרן נשים למען זכויות אדם (מחסום ווטש) |
שבי"ל שקיפות ישראל | שוברים שתיקה |
תמורה - המרכז המשפטי למאבק בהפליה

סביבה

הקרן לסביבה ירוקה

הקרן החדשה לישראל היא הארגון המוביל בישראל לקידום הדמוקרטיה, הצדק והשוויון.

הקרן תומכת ומחזקת יוזמות אזרחיות חדשות ומאות ארגונים חברתיים הצומחים מהשטח ומייצגים את הקולות הסמויים מהעין. מאז הקמתה בשנת 1979 חילקה הקרן יותר מ-250 מיליון דולר ליותר מ-850 ארגוני שינוי חברתי שפועלים למען צמצום פערים חברתיים, קידום והעצמת נשים, טיפוח חברה משותפת, פלורליזם יהודי, זכויות אדם ואזרח וצדק סביבתי.

שתיל (שירותי תמיכה וייעוץ לקידום שינוי חברתי) מייסודה של הקרן החדשה לישראל, מעניק ייעוץ ארגוני וליווי מקצועי למיזמים חברתיים ומסייע בהפיכתם מחזון למציאות.

הקרן החדשה לישראל
New Israel Fund
الصندوق الجديد لإسرائيل

טלפון: 073-2445050 | למידע ותרומות: Supportnif@nif.org.il | www.nif.org.il